

ORGANISATIONSUTVECKLING. Så fick kommunen enheten att fungera bättre.

BÄST I KLASSEN. Ministern nyfiken på Scanias arbetsmiljöarbete.

Trygg på jobbet

Nr 3 • 2019
En tidning från
AFA Försäkring

Ragn-Sells har prioriterat säkerheten för sina anställda. För kemisten **Mustafa Al-Saadi**, som hanterar det farligaste avfallet, innebär det en tryggare arbetsdag.

FARLIGT UPPDRAG



Från olycka till risk för olycka

Vi var med och anordnade ett studiebesök på Scania för Sveriges arbetsmarknadsminister Ylva Johansson i början av hösten. Där fick vi höra om hur Scania har gått från att rapportera arbetsskador – alltså ett reaktivt beteende – till att fokusera på risker. Visst är det stor skillnad på att fokusera på olyckor och att fokusera på risker! Vilka möjligheter det finns att skapa en tryggare arbetsmiljö om arbetsgivaren på ett systematiskt sätt förebygger olyckor genom att granska sina risker.

Anledningen till ministerns besök var att hon vill lära sig mer om hur Scania arbetar förebyggande. Att de följer utvecklingen mer eller mindre i realtid om dagarna imponerade stort på henne. Hon var också mycket intresserad av det systematiska arbetsmiljö-

»Genom att IA-systemet används förebyggs ett stort antal arbetsskador.«

verktyg som AFA Försäkring har tagit fram och som bland annat Scania använder – IA-systemet. Genom att IA-systemet används förebyggs ett stort antal arbetsskador i Sverige varje år just genom att det som kan leda

till en olycka hamnar i fokus.

Men som vi alla vet inträffar det olyckor på arbetet ändå. När det sker finns det stöd för den som har blivit skadad. Bland annat genom den arbetsskadeförsäkring som vi hanterar på uppdrag av arbetsmarknadens parter. Nio av tio personer på den svenska arbetsmarknaden omfattas av den. Eftersom även Försäkringskassan har en arbetsskadeförsäkring upplevs systemet som lite krångligt. Det är därför vi tillsammans har skapat ett nytt digitalt verktyg som reder ut vilket skydd man har i samband med en arbetsskada. Kolla gärna in arbetsskadeguiden.se och framför allt: tipsa medarbetare om den!




Johan Ljungqvist, kommunikationsdirektör

I DETTA NUMMER

3. I KORTHET

Byggnadsarbetare får träningsanläggning

5. SIFFROR

Minskad risk för långtidssjukskrivning

6. SÅ GÖR VI

Kommunen som går mot strömmen

8. REPORTAGE

Ragn-Sells vände negativ trend

13. FORSKNING

Organisation grunden för bra arbetsmiljö

14. MÖTET

IA-systemet väcker intresse hos regeringen

18. INSIKT

Guide förklarar stödet vid arbetsskada

20. TRE TYCKER TILL

Sömn påverkar oss på jobbet



Arbetsmarknadsminister Ylva Johansson besökte Scania. Sid 14



Ragn-Sells stora arbetsmiljöinsatsning. Sid 8

12

Miljoner delar AFA Försäkring ut till fem nya forskningsprojekt inom arbetsmiljö och hälsa. Sid 4



Forskaren Annika Härenstam om faktorerna som kan få chefen att lyckas. Sid 13

9 AV 10 ÄR FÖRSÄKRADE GENOM JOBBET

afa
FÖRSÄKRING

POSTADRESS
AFA Försäkring
106 27 Stockholm

BESÖKSADRESS
Klara Södra Kyrkogata 18

KUNDCENTER
0771-88 00 99
VX 08-696 40 00

PÅ WEBBEN
www.afaforsakring.se

TRYGG PÅ JOBBET

Utkommer 4 gånger per år i tryckt form.

KONTAKT
tryggpajobbet@afaforsakring.se

ANSVARIG UTGIVARE
Johan Ljungqvist,
kommunikationsdirektör

REDAKTÖRER
Benny Nyberg, AFA Försäkring,
Per Cornell, Splay One
www.splayone.com

FORMGIVARE
Vendela Zandén

PRODUKTION
Splay One

REDAKTIONSRÅD
Malin Artvin, Marie-Louise
Forslund, Linda Harling,
Mikael Jakobsson, Charlotte
Masterson, Maria Schütt,
Frida Winnerstig, Oskar Åhlund

UPPLAGA
10 000

TRYCK
TMG Sthlm

OMSLAGSFOTO
Kristina Sahlén





Inspirationen till Säkerhetsparken kommer från Finland och mycket av miljöerna kommer att påminna om dem som finns i den finska säkerhetsparken.

Byggbranschen i stor säkerhetsatsning

Tryggheten inom byggbranschen kan påverkas positivt genom kunskap och träning. En nybyggd träningsanläggning för byggnadsarbetare invigs i höst.

ARBETSMILJÖ. Under 2019 bygger Sveriges Byggingustrier en nationell och bransch-gemensam säkerhetspark för en bred grupp av användare inom byggsektorn. Den är till för yrkesarbetare, arbetsledare, skyddsombud, byggelever, lärlingar, lärare, studenter, arbetsledare, platschefer, beställare, projektörer med flera. I Säkerhetsparken byggs tränings- och demonstrationsmiljöer upp där besökarna kan prova på och utvärdera befintliga och nya arbetssätt, metoder, produkter och utrustning.

Ambitionen är att lyfta fram aktuell vetenskap i form av nya träningskoncept och öka förståelsen för psykologins påverkan i de beslut som fattas på arbetsplatsen individuellt och i grupp. Syftet är också att

utveckla metoder för fördjupad träning inom arbetsmiljö, hälsa och säkerhet.

Genom träning och reflektion kan vi träna upp vår helhetssyn, självinsikt och förmåga att lösa problem, samarbeta och övertyga andra.

– Insatserna för att minska antalet olyckor på våra bygg-arbetsplatser får aldrig ta paus. Vår vision är noll olyckor. Säkerhetsparken blir ett viktigt verktyg i vår strävan mot en attraktiv, sund och säker byggbransch, säger Catharina Elmsäter-Svård, vd Sveriges Byggingustrier.

– Byggingustrier är en av de mest utsatta branscherna för allvarliga arbetsplatsolyckor. Mycket har gjorts för att minska olyckorna, men det finns ännu mer att göra. Inom arbetsmiljö finns regelverk och rutiner, men



Träningsmiljö i den finska säkerhetsparken.

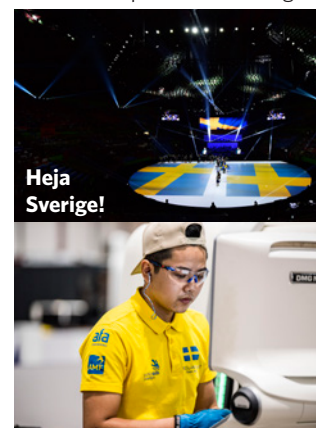
de hjälper inte om man inte följer dem, och tänker "Jag ska bara ...", säger arbetsmarknadsminister Ylva Johansson i ett uttalande. ■

Flera medaljer till Sverige

INTERNATIONELLT.

Yrkes-VM avgjordes i Kazan i början av hösten och som ofta tidigare blev det svenska medaljer – ett silver och tre brons. AFA Försäkring är huvudarbetsmiljösponsor för Yrkeslandslaget sedan många år.

– Förebyggande arbete är viktigt i vår verksamhet. Vi vill stötta goda exempel inom arbetsmiljö, och ungas arbetsmiljö och arbetsskador tycker vi är extra viktigt. Med det här samarbetet stöttar vi några av de proffsigaste ungdomarna inom sina branscher. De är inte bara skickliga yrkesutövare utan även stora förebilder för många andra unga yrkesutövare när det gäller arbetsmiljö, säger Johan Ljungqvist, kommunikationsdirektör på AFA Försäkring. ■



Heja Sverige!

»Lärarna och skollärdarna sticker ut med fler nya sjukfall än övriga yrken.«

Under höstterminens första veckor ökar sjukfallen mer bland lärare än i övriga yrkesgrupper, visar statistik från AFA Försäkring, enligt Anna Weigelt, analyschef.

Högsta betygen hittills av kunderna

UNDERSÖKNING. AFA Försäkrings nya Nöjd-Kund-Index-undersökning visar på att kunderna är väldigt nöjda med det företaget levererar. Index över helhetsintrycket hamnar på hela 78 av 100. Det är en höjning med två poäng från föregående år och det högsta betyget sedan man började mäta på detta sätt 2012.

- Det är glädjande och innebär att vi ligger i toppskiktet i branschen, säger Patrik Melin, verksamhetsutvecklare på AFA Försäkring. Undersökningen visar att såväl kunder som fått bifall som de som fått avslag på sin anmälan är mer nöjda jämfört med tidigare år.

- Alla hoppas naturligtvis på att få bifall. För att de som får avslag ändå ska bli nöjda är det viktigt att de känner förtroende för att beslutet har gått rätt till. Där är en personlig kontakt med handläggaren extra viktig.

Hur känns det här för er?

- Det är ett bevis på att den kollektivavtalade lösningen fungerar och uppskattas av de försäkrade. ■

14 miljoner

Så många försäkringsärenden innehåller AFA försäkrings skadedatabas. Statistiken i databasen kan ge värdefull information om hur arbetsskador och sjuktal har utvecklats i Sverige över tid.



Nya anslag till arbetsmiljöforskning

FORSKNING. I årets andra anslagsrunda delar AFA Försäkring ut 12 miljoner kronor till fem nya forskningsprojekt inom arbetsmiljö och hälsa:

Magnus Thordstein, vid Region Östergötland, tilldelas 2 165 000 kr för att utvärdera fem metoder för att diagnostisera skador på nervsystemet efter en elolycka.

Birgitta Johansson, vid Sahlgrenska universitetssjukhuset,

tilldelas 1 037 000 kr för att utveckla en metod för bedömning av arbetsförmåga vid mental trötthet i samband med hjärnskada, utmattningssyndrom och hypotyreos.

Therese Hellman, vid Uppsala universitet, tilldelas 2 022 000 kr för att undersöka hur patienter i smärtrehabilitering och deras chef upplever KOF-samtal

(krav- och funktionsschema).

Malin Hallin, vid RISE IVF AB, tilldelas 3 888 000 kr för att i samverkan med Chalmers och fyra industriföretag utveckla ett metodstöd för ledarskap och organisatorisk lärande i produktionsteam.

Ann-Beth Antonsson, vid IVL Svenska Miljöinstitutet, tilldelas 2 980 000 kr för att utveckla en metodik för förebyggande av fallolyckor. ■



Äldre är piggare på jobbet

FORSKARE VID Karolinska Institutet och Stockholms universitet menar att det finns anledning att se positivt på åldrandet i arbetslivet. Både trötthet, psykosociala arbetskrav och fysisk belastning

upplevs minska i takt med stigande ålder. Forskningen visar att man blir piggare med åren.

- Effekten finns i olika åldersgrupper, men är tydligast i den äldsta gruppen. Detta trots att man med åldern sover kortare och har lättare att vakna, säger Torbjörn Åkerstedt,

professor vid institutionen för klinisk neurovetenskap på Karolinska Institutet.

En delförklaring till detta är att arbetskraven upplevdes minska med ökad ålder, liksom den fysiska arbetsbelastningen, enligt forskningsstudien som har finansierats av AFA Försäkring. ■

KOMMUNER OCH REGIONER

Antalet sjukfall minskar

Inom kommuner och regioner minskade antalet sjukfall för båda könen. Även risken för långa sjukfall minskade mellan 2016 och 2017, från 29,7 till 26,0 fall per 1 000 sysselsatta.



30 923

Så många nya långa sjukfall ersattes 2017

Minskad risk för dem över 35 år

För kvinnor minskade risken för långvarig sjukfrånvaro mellan 2016 och 2017 framför allt i åldersgrupperna över 35 år. För kvinnor 16-25 år var risken i princip oförändrad. För män över 35 år minskade risken, medan män upp till 35 år haft en relativt stabil risk för långvarig sjukfrånvaro de senaste åren.

Psykiska diagnoser vanligast

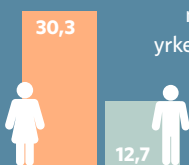
De två största diagnoserna är psykiska samt muskel- och skelettdiagnoser, som tillsammans står för två tredjedelar av de långa sjukfallen. För långvarig sjukfrånvaro är det en psykisk diagnos. Psykiska diagnoser började öka under 2010 och ökningen fortsatte fram till 2016 för att därefter minska något under 2017.

■ Kvinnliga yrkesföretagare hade 2017 den högsta risken för ett långvarigt sjukfall med en psykisk diagnos.



Större risk för kvinnor

Kvinnor hade 2017 mer än dubbelt så många långa sjukfall per 1 000 sysselsatta som män. Kvinnodominerade yrken, som undersköterskor och vårdbiträden, stod för flest långa sjukfall inom kommuner och regioner.



Risken för långvarig sjukfrånvaro per 1 000 sysselsatta.

Långa sjukskrivningar minskar

ARBETSMILJÖ

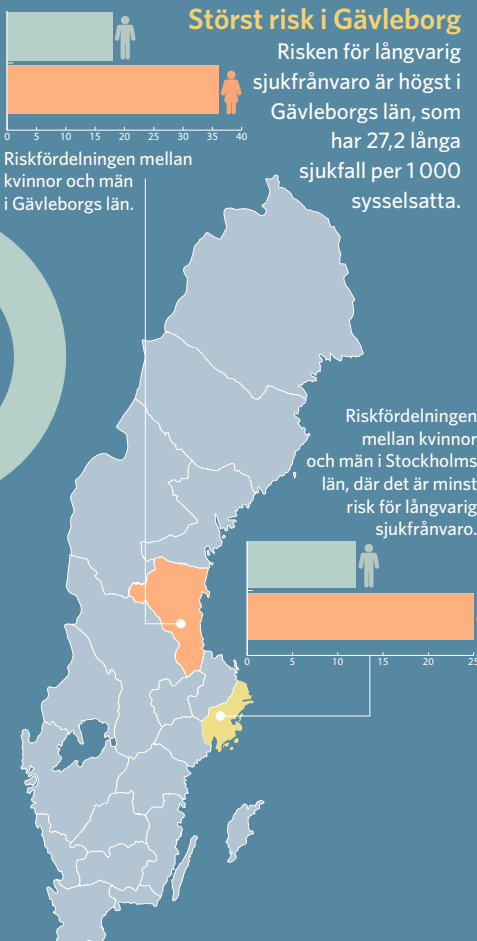
Risken att drabbas av långtidssjukskrivning har blivit lägre inom både offentlig och privat sektor och för både kvinnor och män. Det visar AFA Försäkrings årliga statistikrapport.



Störst risk i Gävleborg

Risken för långvarig sjukfrånvaro är högst i Gävleborgs län, som har 27,2 långa sjukfall per 1 000 sysselsatta.

Ris fördelningen mellan kvinnor och män i Gävleborgs län.



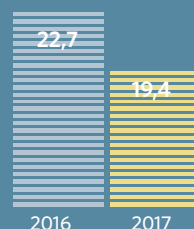
Ris fördelningen mellan kvinnor och män i Stockholms län, där det är minst risk för långvarig sjukfrånvaro.

PRIVAT SEKTOR

Minskning av antalet sjukfall i privat sektor

Inom avtalsområde Svenskt Näringsliv/LO minskade antalet sjukfall för båda könen.

Risken för långvarig sjukfrånvaro per 1 000 sysselsatta.



Störst minskning för kvinnor över 35

För kvinnor minskade risken i samtliga åldersgrupper. Störst var minskningen för dem över 35 år. För män minskade risken för långvarig sjukfrånvaro mellan 2016 och 2017 för samtliga.

26 642

Så många nya långa sjukfall ersattes 2017

Fysiska diagnoser vanligast

De två största diagnoserna i den privata sektorn är muskel- och skelettdiagnoser och psykiska, som står för nära två tredjedelar av de långa sjukfallen. Sedan 2015 är psykiska diagnoser den vanligaste bland kvinnor. För män är fortfarande muskel- och skelettsjukdomar vanligast.



Yrkena med störst risk

Kvinnor hade 2017 nära 60 procent fler långa sjukfall per 1 000 sysselsatta än män. Risken för långvarig sjukfrånvaro var 26,1 för kvinnor och 16,5 för män. För kvinnor hade yrkesgruppen byggnads-träarbetare den högsta risken, medan det för män var byggnadsmälare.



Källa: Allvarliga arbetsskador och långvarig sjukfrånvaro, AFA Försäkring 2019
► Läs hela rapporten på afaforsakring.se

Från personalomsättning och skenande stressproblematik till en välfungerande enhet inom kommunen. Med hjälp av organisationsutveckling och genuin respekt fick socialsekreterarna i Nyköping ett lyft, säger enhetschef Gabriel Billing.

TEXT PER CORNELL FOTO ANNA RUT FRIDHOLM

»Tillit går inte att beordra fram«

Berätta varför ni var tvungna att göra något åt socialsekreterarnas arbetssituation!

- I samband med den stora flyktingströmmen 2015 blev det tydligt att vår organisation inte klarade ett ökat tryck. När vi fick fler ärenden och fler anställda blev arbetsbördan för påfrestande. Våra anställda mätte inte bra, det såg vi genom att sjukskrivningarna ökade och personalomsättningen ökade.

Vilka var bristerna?

- Det korta svaret är att vi inte hade ett tillräckligt närvarande ledarskap. Det blev märkbart när arbetsgrupperna växte och arbetsbördan ökade.

Hur gjorde ni för att komma till rätta med problemen?

- På en mer övergripande nivå så införde vi tillit i organisationen. Initiativet kom från den fackliga sidan, men vi samlade hela organisationen till ett dialogseminarium. Det blev startpunkten för ett nytt förhållningssätt till varandra. I kommuner kan det ibland bli ett för stort fokus på nyckeltal, vi bestämde oss för att ha en helhetssyn på vår enhet som skulle bygga på gemensamt ansvar och bärande relationer mellan anställda, chefer, fack och politiker. Det är inget man kan beordra fram, det måste komma inifrån.

Lite mer konkret då, vad gjorde ni organisatoriskt?

- Många upplevde att ledarskapet inte var tillräckligt närvarande. När pressen ökade blev behovet av ledarskap större. Så vi skapade en sorts mellanled genom att utse ett antal social-

FAKTA NYTT GREPP

UTMANING

Ett kaotiskt läge med hög arbetsbörda och stor personalomsättning.

LÖSNING

Dialog i hela organisationen, där ett nytt arbetssätt förankrades. Nytt led med arbetsledare och ny introduktion infördes.

RESULTAT

En stabilare verksamhet med mindre press. Personalomsättningen minskade och tidigare anställda har sökt sig tillbaka.

sekreterare till arbetsledare med viss beslutsrätt. Dessa jobbar inte med ärenden utan finns som ett stöd för socialsekreterarna.

Och vad ledde det till?

- Det visade sig vara mycket stressreducerande och det ökade välbefinnandet både hos anställda och hos oss chefer, som nu får tid att arbeta mer strategiskt. Trots att vi inte skapade fler tjänster fick detta ekvationen att gå ihop.

Vad tycker du själv är den stora skillnaden i hur ni jobbar?

- Att synen på vår verksamhet nu handlar om ett gemensamt ansvar. I stället för att alla strider för sin egen avdelning arbetar vi mot samma mål. Det låter kanske rosenskimrande, men det är det inte alltid. Att kroka arm är inte enkelt och vi lyckas inte varje dag, men det är vår ambition.

Vilka resultat ser ni nu när det har gått en tid?

Det högre syftet med det vi gör har blivit tydligare. Det handlar om att leva upp till de lagar som finns och det handlar om humanism. Rent konkret ser vi att personalrotationen har minskat och vi har en mer stabil arbetsgrupp. Det leder till ett bättre socialt arbete. Mätningar visar att stressen har minskat och att ett mer närvarande ledarskap är den stora förklaringen.

Vilka lärdomar kan andra dra från ert exempel?

- Att det finns stora vinster när man lyckas skapa tillit och dialog inom organisationen. Vi behöver känna varandra för att värna om varandra på allvar. ■



»Mätningar
visar att stressen
har minskat och
att ett mer närva-
rande ledarskap
är den stora
förklaringen.«

Gabriel Billing

Säkerheten först

De har ett av de farligaste uppdragen på en av de största avfallsanläggningarna i Sverige. Men det har blivit säkrare att arbeta på Ragn-Sells efter företagets stora arbetsmiljösatsning. ▶

TEXT PER CORNELL

FOTO KRISTINA SAHLÉN

Mustafa Al-Saadi är kemist på Ragn-Sells anläggning för farligt avfall på Högbytorp.





Bro utanför Stockholm är det en ständig ström av lastbilar med olika typer av avfall. Cirka 500 bilar om dagen tömmer sina flak på Högbytorp, Ragn-Sells stora avfallsanläggning. Det allra mesta är olika typer av byggmaterial och jord. Exempelvis från ombyggnaden av Slussen i Stockholm där enorma mängder schaktmassor har forslats bort.

Att hantering av så stora volymer avfall innebär vissa arbetsmiljörisiker säger sig självt. Lastning och lossning, transporter, containrar, maskiner och truckar av olika slag är i sig riskfyllt. En extra svårighetsgrad är att mycket av det som lämnas till anläggningen dessutom är förorenat eller giftigt i mer eller mindre stor utsträckning. Det allra farligaste hamnar hos sektionschefen Nina Hovbergs anställda – gänget som hanterar farligt avfall. Det är hit frätande syror och baser, explosiva ämnen, lösningsmedel med mera hamnar för att sorteras och hanteras så att de antingen kan behandlas på anläggningen i de olika tekniker som finns där eller omvandlas till råmaterial för olika former av återvinning. Kunder är exempelvis kommunernas återvinningscentraler, men också privata företag.

För att kunna hantera dessa farliga ämnen behövs stor kunskap. Förutom miljöarbetarna jobbar fyra kemiingenjörer med olika specialområden inom sektionen. De bedömer och hanterar mycket av det inkommande avfallet innan det skickas vidare i processen.

Mustafa Al-Saadi är en av dem och den här dagen

Stora mängder farliga ämnen hanteras på Högbytorp.



Kemisten Rolf Sandvik är expert på gaser.



hanterar han bland annat diverse flytande vätskor som analyseras och sorteras.

– Nu hällde jag i en organisk syra med andra material och det gäller att kontrollera innan att det är säkert och att det inte sker några reaktioner med innehållet i kärlet.

Kollegan Rolf Sandvik håller till i gaslagret, som är halvt om halvt utomhus – det är där de hanterar olika gasbehållare, vilket är hans specialområde. Josefin Fredriksson är också kemist, men eftersom hon är gravid håller hon sig borta från farliga ämnen. För säkerhets skull – eller som de säger på Ragn-Sells: Safety First. Företaget har inlett en resa för att förändra synen på arbetsmiljö och inställningen till säkerhet.

– Vi verkar i en farlig bransch och jobbade såklart med säkerhet redan tidigare. Men vi hade på tok för många olyckor bland våra anställda. Vi släckte bränder i stället för att jobba proaktivt, säger arbetsmiljöchef Sofia Blomdal.

2015 sjösatte de det nya arbetssättet som de alltså kallar Safety First. Sofia Blomdal började i toppen och fick med sig ledningsgruppen på tåget. De la en ambitiös strategi fram till 2021. En central fråga för dem var att få upp riskmedvetenheten hos de anställda. Situationen var sådan att tillbud och olyckor rapporterades in, men inte risker och sådant som skulle kunna leda fram till en olycka. Det fanns två huvudsakliga orsaker till det: kulturen var sådan att sektionerna gärna dolde både brister och kunskaper ▶



Josefin Fredriksson väntar barn och har fått anpassade arbetsuppgifter för att inte riskera någonting i onödan.





för varandra av konkurrensskäl. Det var också krångligt att rapportera in tillbud och risker.

Att förändra kulturer tar tid och kräver konsekvens. Sofia Blomdal och hennes kollegor gjorde en Sverigeturné där de förklarade för alla medarbetare vad de gjorde och varför. Alla chefer och nyckelpersoner fick också gå en tredagars utbildning i förtroendefullt samarbete. Genom att lära sig hur man skapar tillitsfulla relationer försökte de motverka konkurrensen mellan bolag och enheter inom Ragn-Sells.

– Vi behövde få bort inställningen att enheterna dölde både det de gjorde bra och det de gjorde dåligt för den övriga organisationen, säger Sofia Blomdal.

Det var också viktigt att ledning och chefer levde som de lärde. Om arbetsmiljö var den viktigaste frågan behövde de också visa det. Från vd:ar och nedåt i chefsledet är arbetsmiljö och säkerhet den första punkten på agendan på möten. Genom att prata om det, lyfta problem och goda exempel, har frågan blivit mer levande.

Den andra orsaken till det bristfälliga förebyggande arbetet var som sagt att det var krångligt att rapportera in risker i verksamheten. Den anställde behövde skriva ner risken eller tillbudet i ett häfte som lämnades till chefen, som förde in händelsen i ett Exceldokument och sedan flyttade över informationen till ett annat system.



Arbetsmiljöatsningen Safety First har också tryckts upp i ett litet häfte som finns på arbetsplatserna.

– Det måste vara enkelt att rapportera. Vi skaffade IA-appen som AFA Försäkring har utvecklat. Den har varit jättebra. Företaget fick bekosta smartphones till alla 2 700 anställda, vilket var lite svettigt. Men de prioriterade det och ganska direkt fick vi upp antalet inrapporterade ärenden med 450 procent.

Genom den nya kulturen som började sprida sig, och med hjälp av IA-appen som gjorde att de anställda enkelt kan ta en bild på en risk och skriva in en kort kommentar, fick Sofia Blomdal och hennes medarbetare plötsligt ett smörgåsbord av data att använda sig av. De kunde börja se trender och hitta de risker som många upplevde.

– För oss var det viktigt att återkoppla och visa för medarbetarna att vi lyssnar när problem kommer upp till ytan. Många upplevde till exempel att en containertyp ledde till skador då dess dörr ofta flög upp när lasten tryckte på. Nu har vi fått tillverkaren att åtgärda det. De var tacksamma för att vi påtalade problemet och det här gynnar inte bara våra medarbetare utan hela branschen, säger Sofia Blomdal.

– Vissa hade inställningen att inte rapportera in saker när det var ett tillbud som de ändå lyckats lösa utan att någon skadat sig. Har man gjort så i 25 år är det svårt ▶

»Olyckorna minskar och rapporteringen ökar.«

att tänka om. Då var det viktigt att visa att det kan bli förbättringar när man påtalar problem, säger Nina Hovberg.

På hennes sektion har de har äskat pengar för arbetsmiljöförbättringar flera gånger under de senaste åren och hittills aldrig fått avslag. Rolf Sandvik visar flera nya arbetsredskap som tillkommit. Bland annat tystgående punktutsug samt ventilerade skåp med lådor där material kan sorteras och förvaras utan att det börjar lukta i deras lokal.

– Det luktade förfärligt tidigare och efter en arbetsdag kunde man känna att det sved lite i halsen. Vi har också fått betydligt bättre masker för friskluft. De är lätta att använda.

Att få de anställda att använda den skyddsutrustning som finns är ofta en utmaning för arbetsgivare. Det är viktigt att den är lättanvänd och finns tillgänglig där den ska användas. För kemisterna blev en incident för en tid sedan en ögonöppnare.

– Det farligaste hos oss är att en del avfall som kommer in är felmärkt och innehåller blandningar av olika ämnen som inte är specificerade på emballaget. Vi kan alltså inte riktigt veta vad ett kärl innehåller. Det var en av kemisterna som hällde över innehållet i en liten



flaska i ett större emballage. Flaskan var felmärkt och ämnet reagerade våldsamt med ett annat ämne så att ett giftigt ämne bildades. Tack vare skyddsutrustningen klarade sig kemisten utan skada, säger Nina Hovberg.

Det här uppvaknandet har skett på flera områden inom Ragn-Sells. I takt med att företaget har fått bättre koll på riskerna har de kunnat ta tag i dem. Det nya förhållningssättet syns tydligt i statistiken. 2015 hade de 51 arbetsplatsolyckor och 180 avvikelser eller tillbud som rapporterats in. Redan efter två år hade de 12 arbetsplatsolyckor och förra året låg siffrorna på 9 arbetsplatsolyckor och 848 arbetsmiljöavvikelser.

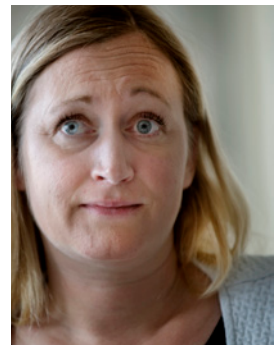
– Det är en väldigt positiv trend. Olyckorna minskar och rapporteringen ökar. Vi har blivit av med många ”onödiga” olyckor. Slarvet har minskat efter vår kulturförändring. Det ger färre sjukskrivningar och mindre onödigt lidande för våra anställda, säger Sofia Blomdal.

Josefin Fredriksson, som alltså väntar barn, tycker sig märka av den här förändringen. Det var mer självklart att hennes chef Nina Hovberg gjorde en riskanalys med anledning av graviditeten. Efter det tar hon på sig mer administrativa arbetsuppgifter och håller sig undan från kemikalerna.

– Det känns väldigt bra att vi har en rutin för att ta tag i sådana saker. Jag vill så klart inte riskera något, säger hon. ■



Sofia Blomdal,
arbetsmiljöchef.



Nina Hovberg,
chef farligt avfall.



Mustafa Al Saadi är djupt koncentrerad när han tar hand om syror och baser.

Faktorerna som kan få chefen att lyckas

Chefer i offentlig sektor behöver ha ett tydligt uppdrag och backas upp med bra stödresurser. Men cheferna behöver också ges utrymme att utveckla sina egna idéer för verksamheten.

TEXT KRISTER ZEIDLER FOTO ANNA REHNBERG/TT

De organisatoriska förutsättningarna är avgörande för att skapa ett hållbart ledarskap och för att cheferna ska kunna se till att medarbetarna trivs och har en bra arbetsmiljö, anser Annika Härenstam, professor i arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet och verksam vid Stockholms universitet. Först och främst krävs ett tydligt och avgränsat uppdrag för den verksamhet som chefen ansvarar för.

- Särskilt i offentlig verksamhet, där det finns en rad mångtydiga mål, som att hålla budget, följa lagstiftning och hålla koll på att medarbetare mår bra och att brukare och uppdragsgivare är nöjda. Det kan vara svårt att förena allt detta på en gång, säger Annika Härenstam.

I kommuner och regioner kan en chef ha en rad olika mål att leva upp till som kommer från politiska nämnder och andra håll i organisationen. Men målen kan vara spretiga, ludiga och dåligt avgränsade. Ibland är de också oförenliga med andra mål, som till exempel att köpa lokalproducerat samtidigt som man ska minska kostnaderna för skolmaten.

En annan förutsättning är bra fungerande kommunikationsvägar, både uppåt och nedåt, och att cheferna ges utrymme att föra en dialog. Ett stort problem inom kommunal sektor, som också Arbetsmiljöverket kritiserat, är att man som första linjens chef kan ha uppemot 70-80 medarbetare

utspridda på en rad olika arbetsställen.

- Du kan inte båda ha medarbetarsamtal och lönesamtal med alla 80 varje år och samtidigt vara en närvarande och entusiasmerande ledare som ska stötta medarbetarna, säger Annika Härenstam.

»Förr fanns det assistenter till cheferna...«

Annika Härenstam

Den tredje förutsättningen är att den verksamhet som chefen ansvarar för har bra stödresurser som chefen snabbt och enkelt kan använda sig av.

- Det är mycket sådant som man har tagit bort. Förr fanns det assistenter till cheferna och det tror man att man har kunnat ersätta med it. Men det måste finnas nära tillgång till administrativt stöd för att verksamheten ska fungera.

De tre organisatoriska förutsättningarna har Annika Härenstam och hennes forskarkollegor identifierat i forskningsprojektet Chefios och efterföljande projekt, som finansierats av Vinnova och AFA Försäkring. Slutsatserna i projektet har använts för att utveckla Chefoskopet, ett verktyg till stöd



FORSKAREN. Annika Härenstam är professor i arbetsvetenskap.

för ledningsgrupper för att skapa ett hälsofrämjande och hållbart ledarskap.

Men för att få en väl fungerande verksamhet med en bra arbetsmiljö krävs också att det finns en tillit till chefen från ledningsnivå och mellan chef och medarbetare. Annika Härenstam menar att de organisatoriska förutsättningarna har en viktig roll.

- Om uppdraget är tydligt och man har bra kommunikationsvägar där man träffar sina chefer och sina medarbetare och kan ta upp olika frågor, då bygger man också upp en tillit, säger hon.

Cheferna behöver dessutom ges möjlighet och resurser för att utveckla och förändra verksamheten som de ansvarar för.

- Det handlar mycket om att bli lyssnad på av högre chefer och få komma med egna idéer. Man blir inte chef för att implementera andras beslut utan man vill utveckla en verksamhet och då måste det också finnas utrymme för det, säger Annika Härenstam. ■

CHEFOSKOPET

- ▶ Ett forskningsbaserat verktyg med en kunskaps- och en metoddel för att utveckla chefers organisatoriska förutsättningar
- ▶ Vänder sig dels till ledningsgrupper som kan påverka verksamhetsnära chefers förutsättningar, dels till processledare.
- ▶ Innehåller metoder för att kartlägga chefers vardag och stöd för analys och dialog om hur organisationen kan utvecklas.
- ▶ Ger en helhetsbild av hur cheferna har det, hur de fördelar sin arbetstid och hur kommunikationsvägarna och stödet i organisationen ser ut.
- ▶ Verket kommer att presenteras under ett seminarium på Gilla Jobbet i Stockholm den 24-25 oktober.



Scanias arbetsmiljö i fokus

Scania är ett föredöme när det kommer till systematiskt arbetsmiljöarbete. Arbetsmarknadsminister Ylva Johansson var på besök för att få lära sig mer.

TEXT PER CORNELL

FOTO ANNA RUT FRIDHOLM



Ylva Johansson fick lära sig mer om hur Scanias systematiska arbetsmiljöarbete fungerar i praktiken.



Ylva Johansson och Scanias vd Henrik Henriksson.

chassiverkstaden på Scania i Södertälje byggs 60 färdiga lastbilar och 60 busschassin varje dag. Montörerna växlar mellan relativt få olika arbetsmoment för att bli duktiga på det de gör. I linjen är det väldigt effektivt, alla arbetsmoment ska göras på 6 minuter och 50 sekunder. Efter det kommer nästa chassi svävande på traversen.

Det ska gå snabbt och kvaliteten får aldrig äventyras, men viktigast av allt i fabriken är att arbetet sker på ett säkert och hållbart sätt för de anställda. Säkerhet står högt på agendan inom Scania, som under en lång tid gjort sig kända för sitt systematiska sätt att jobba med arbetsmiljöfrågor.



AFA Försäkrings Susanna Stymne Airey med ministern.

Det är därför som arbetsmarknadsminister Ylva Johansson (S) är på besök i chassiverkstaden den här dagen. Hon har drivit frågan om en nollvision för arbetsrelaterade dödsolyckor under året och vill lära sig mer om hur en av Sveriges största industriarbetsgivare jobbar med frågan.

– Under ett möte i våras där vi hade bjudit in parterna på arbetsmarknaden för att diskutera problematiken med dödsolyckor pratade vi om att regler och lagar finns, det kanske handlar mer om systematiken. Då var det representanter från arbetsgivarna som sa att jag borde titta närmare på IA-systemet. Jag visste inte vad det var, så där fick jag lära mig något nytt. Jag ville veta mer om hur det fungerar i praktiken, säger Ylva Johansson.

IA är ett systematiskt arbetsmiljöverktyg som AFA Försäkring har tagit fram tillsammans med branscherna för att ge svenska företag och organisationer ett stöd för att jobba mer förebyggande. IA-systemet är kostnadsfritt och finns som en app där medarbetare kan rapportera bland annat risker, tillbud och ▶



Volkan Gamlik demonstrerar IA-appen för ministern.

»Systemet är bra för oss för att se trender, men också för att följa vad som händer i realtid.«

Mikael Welinder

olyckor. Skyddsombud och arbetsmiljöansvariga kan enkelt få ut rapporter från systemet för att på så vis följa trender och upptäcka förändringar.

Eftersom Scania är en av de största användarna av systemet i Sverige fick Ylva Johansson en presentation av hur IA fungerar av AFA Försäkrings Lars-Gunnar Lindberg. Och därefter berättade Mikael Welinder, chef över säkerhet och hälsa på Scania, om deras förebyggande arbetsmiljöarbete.

– Vi samarbetar tätt med AFA Försäkring och ligger på kring utvecklingen av IA. Systemet är bra för oss för att se trender, men också för att följa vad som händer i realtid. Vi har uppföljningar varannan timme i våra verkstäder. Nästa steg är att vi ska implementera IA för alla våra anställda internationellt också, sa han under presentationen.

Hälsa och säkerhet är en central del i Scantias strategiska plan. Från koncern- vd Henrik Henriksson hela vägen ut på verkstadsgolvet. Robert Höglund är chef för chassiverkstaden. För honom och hans gruppchefer och teamledare är systemet ett bra stöd.

– Men systemet fungerar bara om beteendet och ledarskapet är rätt. Säkerhet måste stå högst upp på agendan. Varje morgon stannar vi produktionen i fem minuter för att gå igenom gårdagens händelser. Då börjar vi med säkerhet, därefter pratar vi om kvalitet och eventuella stopp i produktionen, säger han.

– 2012 började vi också med ”real time management”. Varannan timme stämmer gruppchef och teamledare av de senaste två timmarna samt gör en



I chassiverkstaden på Scania tillverkas 60 lastbilar och 60 busschassin om dagen.

FÖLJANDE BRANSCHER ÄR ANSLUTNA:

- ▶ Bemanningsföretag
- ▶ Bevakningsföretag
- ▶ Bygg- och anläggningsföretag
- ▶ Djur- och nöjesparker
- ▶ Djursjukvården
- ▶ El-installatörsföretag
- ▶ Energiföretag
- ▶ Fastighetsbranschen
- ▶ Finans och försäkring
- ▶ Grafiska företag
- ▶ Gruvföretag
- ▶ Handelsföretag
- ▶ Hotell- och besöksnäringen
- ▶ Innovations- och kemiföretag
- ▶ Kommuner
- ▶ Kommunikations- och infrastrukturföretag

prognos framåt. Det vi märker är att olyckor sker när vi inte följer vår standard. När något onaturligt händer eller någon inte följer rutinerna.

Han och kollegorna förevisar stolt fabriken och de möjligheter till uppföljning av risker som de har för Ylva Johansson och de andra som deltar i rundvandringen.

Volkan Gamlik tar tillfället i akt att demonstrera IA-appen för Ylva Johansson.

– Det här fungerar så bra. Det är väldigt lättanterligt att lägga in en avvikelser i systemet, säger han.

Ylva Johansson nickar intresserat. Ur hennes perspektiv är det viktigt att stötta och förstå de stora industriföretagens arbetsmiljöarbete eftersom det har stor påverkan för många människor.

– Vi ser en tudelning av svensk arbetsmarknad i dag. Vi är bäst i världen på systematiskt arbetsmiljöarbete och jämfört med många andra har vi få dödsolyckor. Samtidigt växer en svart marknad där företag inte följer regler utan riskerar människors liv och hälsa för att vinna konkurrensfördelar. Vi försöker komma åt detta



genom att flera myndigheter arbetar mot det målet.

Hon ser tre generella utmaningar för att bibehålla den höga nivån som Sverige har.

- Vi har många nya på arbetsmarknaden som har en bakgrund i andra länder med en annan syn på när man kan säga ifrån till chefen gällande risker. Vi har också en yngre generation som inte vill verka bortskämda och därmed kanske står ut med saker de inte ska behöva stå ut med. En tredje utmaning är att arbetslivet åter organiseras om. Det sker hela tiden men innebär ofta att frågor kring arbetsmiljö blir svåra att lösa. Den här gången handlar det om plattformsekonomi.

Vad tar du med dig från besöket på Scania?

- Att systematik är säkerhetens bästa vän. Det var intressant att se hur de anställda kan registrera allt via appen mer eller mindre i realtid och höra hur företaget använder statistiken i praktiken. Det är viktigt att ledningen högprioriterar de här frågorna och att de på allvar involverar skyddsombuden och företrädarna för de anställda. ■

- ▶ Landsting och regioner
- ▶ Livsmedelsföretag
- ▶ Maskinentreprenörerna
- ▶ Medieföretag
- ▶ Pappersindustrin
- ▶ Privatvården
- ▶ Räddningstjänster
- ▶ Service- och städföretag
- ▶ Skogsavverkningsföretag
- ▶ Stål- och metallföretag
- ▶ Sågverksföretag
- ▶ Teknikföretag
- ▶ Teknik- och konsultföretag
- ▶ Telekom- och IT-företag
- ▶ Tjänsteföretag
- ▶ Transportföretag
- ▶ Trossamfund
- ▶ Träföretag

Det här är IA:

▶ IA är en förkortning för Informationssystem om Arbetsmiljö. Det är främst utvecklat för att hantera avvikelser inom arbetsmiljö men kan även användas inom områdena kvalitet, miljö, egendom och säkerhet samt för att fånga upp förbättringsförslag.

▶ IA-systemet gör det möjligt för stora och små företag i samma bransch att dela information om arbetsmiljöhändelser, utredningar och åtgärder och därmed lära av både egna och andras erfarenheter.

▶ Användarna ser samband mellan användning av IA-systemet och minskning av olyckor, tillbud och risker på arbetsplatser. Med hjälp av IA-systemet kan alla medarbetare aktivt medverka i och ta del av arbetsmiljöutvecklingen.

▶ En av IA-systemets styrkor är överblicken. Det går att få ut statistik över hela företaget eller enskilda avdelningar. Man tar enkelt fram rapporter och diagram som kan ligga till grund för ledningsbeslut i arbetsmiljöfrågor.

▶ Systemet stödjer även det förebyggande arbetet med hjälp av digitala checklistor för exempelvis skyddsronder och riskanalyser.

▶ Varje medlemsbransch får ett eget delsystem som skräddarsys för att passa den specifika branschen, detta görs genom samarbete mellan AFA Försäkring och representanter för branschen. Systemet utvecklas sedan kontinuerligt via branschspecifika referensgrupper från användarföretagen.



Ylva Johansson tackar
AFA Försäkrings Johan
Ljungqvist för besöket.

Så funkar stödet vid arbetsskada

Regelverket kring ersättning vid arbetsskada upplevs som krångligt. Arbetsskadeguiden.se är ett nytt verktyg som ger vägledning när olyckan är framme. Här är ett exempel på hur stödet fungerar.

TEXT KARIN JANSON

Ahmed, 45 år, arbetar som undersköterska på ett vårdhem. Han tjänar 20 000 kr/mån före skatt och har kollektivavtal. En kväll halkade han på en kaffeleck i korridoren och föll så illa att han bröt vänster underarm och blev sjukskriven i tre månader.

HUR GICK DET SEN?

DAG
1-14

- Dag 1-14 fick han **9 520 kr.**
- Arbetsgivaren betalade 6 850 kr till Ahmed och AFA Försäkring 1 710 kr.

DAG
15-90

- Dag 15-90 fick han **20 000 kr/mån.**
- Försäkringskassan betalade 15 300 kr, arbetsgivaren 2 000 kr och AFA Försäkring 2 690 kr.

I SOMRAS LANSERADES Arbetsskadeguiden, ett webbverktyg som hjälper personer som skadats i arbetet att komma vidare. Bakom står AFA Försäkring och Försäkringskassan och syftet är att hjälpa personer som skadats i arbetet med information om vart de kan vända sig.

Genom att svara på ett antal frågor, till exempel om vilken anställningsform man har, om skadan skedde på arbetsplatsen och hur länge man har varit sjukskriven, kan man sedan få råd om vilken instans

man bör vända sig till: Försäkringskassan, AFA Försäkring eller båda.

- Vi får ofta frågan om det är möjligt att få ersättning från AFA Försäkring när man redan har fått ersättning av Försäkringskassan? Svaret på den frågan är ja, säger Per Winberg.

För chefer, HR-personer och fackliga kan det vara svårt att ge råd när någon blivit sjuk eller skadats på jobbet.



Per Winberg,
utbildningsledare
på AFA
Försäkring.



EXTRA PENGAR

► Hans arbets-skadeförsäkring TFA ersatte alla kostnader för läkarvård och mediciner med **1 200 kr**. Ahmed fick också **7 500 kr** i ersättning för sveda och värk.

YTTERLIGARE ERSÄTTNING

- Eftersom Ahmed också fick en bestående medicinsk invaliditet på 5 % fick han ytterligare **51 000 kr** i ersättning.
- **Försäkringen täckte:**
- Läke- och resekostnader
 - Invaliditetsersättning
 - Sveda och värk

► Efter tre månader var Ahmed tillbaka på jobbet igen.

På arbetskadeguiden.se finns information om vad som gäller vid olika typer av arbetsskador. Genom att svara på några frågor får man relevant och tydlig vägledning.

– Regelverket upplevs som lite krångligt och utfallet beror bland annat på vad man har råkat ut för. Man kanske har drabbats av både utbrändhet och ryggont, då finns det flera faktorer att räkna med. Mitt råd är därför: hänvisa till Arbetskadeguiden. Den ger råd om vilka instanser man ska vända sig till för att få hjälp, säger Per Winberg.

Guiden är gratis och kräver ingen inloggning. Den sparar heller inga personuppgifter. Informationen är kvalitetsssäkrad, men det är viktigt att veta att guiden bara är rådgivande och inte lämnar besked om försäkringsbelopp och liknande.

Enligt Per Winberg är det vanligt att man inte känner till att man har en kollektivavtalad försäkring via jobbet.

– Alla anställda på arbetsplatser med kollektivavtal omfattas av den kollektivavtalade arbetsskadeför-

säkringen. Eftersom fakturan inte kommer hem till den anställda i brevlådan, utan betalas av arbetsgivaren, är det lätt hänt att man missar den här anställningsförmånen. Många tror också att man behöver vara medlem i facket för att ha rätt till försäkringen, men det behöver man inte vara. Det räcker med att arbetsplatsen har kollektivavtal. Vid en arbetsskada ska arbetsgivaren göra anmälan till Försäkringskassan, men till AFA Försäkring ska den försäkrade anmäla.

– Det hindrar förstås inte att arbetsgivaren hjälper till, säger Per Winberg och lägger till:

– Jag hoppas att den nya guiden ska användas brett. Sedan är det viktigt att komma ihåg att den är just ny, det kommer att komma fler uppdateringar och det kan hända att vissa funktioner inte fungerar som förväntat. ■

»Viktigt att veta är att guiden bara är rådgivande och inte lämnar besked om försäkringsbelopp och liknande.«

Per Winberg

Tre tycker till

Hur tror du sömnen påverkar jobbet och vice versa?

Samuel Hugosson, HR-utvecklare på Systembolaget:

» Hög stress på jobbet kan skapa sömnproblem. Och sömnproblem kan öka risken att man blir stressad.

Nyligen ordnade vi ett seminarium kring sömn på huvudkontoret. Det var konkret och inriktat på vad man kan göra om man har sömnbesvär. Vi spelade också in en film på temat och tog fram ett omfattande material som spreds till alla anställda.



Inger Hjärtström, gruppchef på Kommunal-arbetarförbundet:

» Sömnen påverkar både hälsan och hur vi presterar på jobbet. Speciellt när man jobbar natt eller mycket oregelbundna tider. Det är också lätt att det blir en ond cirkel där stress eller andra problem på jobbet leder till sämre sömn, som i sin tur skapar större problem. Det här är en stor och viktig fråga inom vård och omsorg.



Niklas Holmqvist, ombudsman på Målarna:

» Självklart påverkar sömnen oss både positivt och negativt. För oss målare är en utmaning att vi börjar tidigt. Det gäller att få det att funka med det vardagliga livet. Som förbund säger vi nej till nattjobb så långt det går eftersom det finns tydliga bevis på att nattarbete påverkar hälsan.